Recensie: Paul Delvaux en zijn universum ****1/2

La Boverie Luik
maandag 18 november 2024

foto © Tempora/dbcreation

Recensie:
Nog tot en met 16 maart 2025 kan je in La Boverie in Luik naar de retrospectieve Paul Delvaux en zijn universum gaan en dit naar aanleiding van de 100ste verjaardag van het surrealisme. Dat ie zich liever niet in het hokje van dit -isme stak, blijkt sommigen helaas te zijn ontgaan alsook dat ie exact 30 jaar geleden stierf. Dat laatste zou dus ons inziens een betere gelegenheid vormen voor een overzichtstentoonstelling van zijn allerlaatste tot zijn allereerste olieverfschilderij 'Jeune fille é la fenéªtre' uit 1920 waarbij we een bijna wazig meisje tegen een vensterbank zien leunen. Dan al zet ie vrouwen centraal in zijn werk hoewel hij kort daarna een tijdje voor landschappen kiest met onder andere treinen en trams als thema.

(lees steeds verder onder de afbeeldingen)

(c) Tempora/dbcreation
Treinen
In de openlucht gaat Paul Delvaux op zoek naar licht en schildert hij naar de natuur. Daarna maken de zachte groentinten plaats voor de bruinachtige rookpluimen van stoomlocomotieven. Zo tracht ie de (vaak nachtelijke) activiteit van de spoorwegarbeiders in het station Brussel-Luxemburg weer te geven.
Met 'Solitude' uit 1955 start Delvaux een nieuwe cyclus spoorwegschilderijen. We zien een jong meisje met haar rug naar ons gekeerd. De elektriciteitspalen versterken de verticale lijnen, terwijl de lange witte loopbrug daarmee contrasteert omwille van diens uitgesproken horizontale lijn.
Vrouwen
Dat Paul Delvaux' laatste olieverfschilderij 'Calypso' in 1986, hij is dan bijna 90, ook een vrouw centraal stelt, maakt de cirkel helemaal rond. Tegen dan was de schilder weliswaar zijn gezichtsvermogen aan het verliezen. Opvallend is de sereniteit en de rust die het werk in blauw-grijze tinten uitstraalt. Het verwijst naar de Griekse mythologie, naar de zeenimf die Odysseus op haar eiland vasthield.
Met een verwijzing naar de klassieke oudheid én een vrouw eindigt zijn parcours dus. Twee onderwerpen die vaak terugkomen in zijn kunstwerken, net als de melancholische maagden, treinen, skeletten, en de slapende Venus die hij ontdekt in het Musée Spitzner.
In 'La Vénus endormie I' uit 1932 lijkt de naakte vrouw onverschillig te rusten terwijl ze door verschillende mensen die gefascineerd zijn door haar schoonheid aan gegapen wordt. De enige die niet onder de indruk lijkt van al dat vrouwelijk schoon is de cassière helemaal links.

Dit artikel en zijn foto zijn auteursrechtelijk beschermd.
Herdistributie zonder schriftelijk akkoord is verboden.
This article and its picture are copyrighted.
No redistribution allowed.

Tam

In 1929 ontmoet Paul Delvaux Anne-Marie De Maertelare, die hij de bijnaam 'Tam' geeft. Op vraag van zijn ouders verbreekt hij het jaar daarop de relatie. Maar vergeten kan hij haar niet. Zo schildert ie haar in 1929 helemaal alleen in een landschap terwijl ze denkt of droomt. Haar ogen zijn dan ook half gesloten en haar handen heeft ze in elkaar gevouwen. Haar ingetogen houding contrasteert met de onrustige achtergrond die koortsachtig geschilderd lijkt, en zo beweging, ja zelfs een gevoel van opwinding oproept.

Wanneer zijn ouders overleden zijn, ziet ie in 1947 Tam toevallig terug in Sint-Idesbald. Ze geraken meteen terug verliefd en in 1949 scheidt Paul Delvaux dan ook van zijn vrouw. Drie jaar later trouwt ie met Tam en 2 jaar later verhuist hij met haar naar Bosvoorde in een huis waar hij ook zijn atelier installeert. Ze overlijdt voor hem, op 31 december 1989.

Klassieke oudheid

Zijn belangstelling voor de klassieke oudheid deelt Paul Delvaux met zijn leermeester Constant Montald en zijn geestverwant Pablo Picasso.

Aan de Brusselse Academie voor Schone Kunsten volgt Paul Delvaux les bij de symbolistische kunstenaar Constant Montald (1862-1944), een aanhanger van de monumentale schilderkunst. Zo geraakt Paul Delvaux helemaal in de ban van de klassieke oudheid maar wordt ook zijn voorliefde aangewakkerd om op grote doeken te schilderen. Beiden kiezen om een geïdealiseerde antieke wereld te tonen en projecteren zichzelf graag in een permanente droom van rust en kalmte.

Paul Delvaux en Picasso (1881-1973) zijn allebei geïnteresseerd in de oude Grieks-Romeinse cultuur. Uit de oude mythen gebruikt Delvaux de efebe, een knappe jongeman die hij soms op zichzelf laat lijken. Paris ziet er in zijn 'Le Jugement de Paris' uit 1949 even verfijnd uit als de vrouwen rond hem. Niet zo bij Picasso. De man die hij 2 jaar eerder in 'Homme couché et femme assise' schildert, lijkt wel een kolos, op wie de vrouwelijke figuur fysiek en moreel kan steunen.

Naakt

Als beginnend schilder had Paul Delvaux interesse in het werk van Amedeo Modigliani (1884-1920). Het is onder zijn invloed dat ie resoluut voor (vrouwelijk) naakt koos. Net als Modigliani zien we ook Delvaux zijn naakten afbeelden met uitgestrekte nek en gezicht, lange rechte neus, grote amandelvormige ogen en aflopende schouders.

Controverse

Over 'La mise au tombeau' (1953) brak er in 1954 een schandaal los toen het tijdens de Biënnale van Venetië tentoongesteld werd in het Belgische paviljoen. Een kardinaal wou zelfs dat de expo verboden zou worden voor geestelijken en gelovigen. We zien in het werk Delvaux verwijzen naar het lijdensverhaal. In een hangar ligt Christus op een witte lijkwade. Een in een blauw gehulde maagd Maria weent om het verlies. De onverwachte setting in combinatie met de skeletten zorgen voor extra dramatiek.

Acht jaar later is het weer van dat en ontstaat er controverse, deze keer rond het werk 'La Visite' tijdens een Delvauxtentoonstelling in Oostende. Het werk toont een kamer zonder meubilair. Het plafond is versierd met engeltjes en een kristallen kroonluchter. Daar zit een naakte vrouw op een stoel. Een naakte jongen komt de kamer binnen terwijl zij met haar handen haar borsten vasthoudt. Wordt deze jongen straks ontmaagd door haar?

'Een manifeste aanslag op de goede zeden' vond men het destijds waardoor het werk uit de tentoonstelling werd gehaald maar daarna toch teruggehangen werd. Enkel wie minstens 21 was, mocht het weliswaar dan nog zien…

Surrealisme

Dit artikel en zijn foto zijn auteursrechtelijk beschermd.
Herdistributie zonder schriftelijk akkoord is verboden.
This article and its picture are copyrighted.
No redistribution allowed.

Hoewel Paul Delvaux zich liever als een 'poëtisch realist' omschrijft, wordt zijn werk in La Boverie onder andere naast dat van surrealisten als René Magritte en Giorgio De Chirico geplaatst.
Het is vooral de sfeer die Magritte weet weer te geven, die Delvaux aantrekt. Maar hij pakt de zaken wel anders aan. Zijn 'L'Aube' uit 1943 hangt in La Boverie naast Magrittes 'Les Profondeurs du plaisir' uit 1947. Qua sfeer zijn beide werken gelijkaardig, maar het is niet zo'n goed voorbeeld om aan te tonen dat Delvaux geïnspireerd geraakte door Magritte vinden we, omdat het schilderij van die laatste 4 jaar na dat van Delvaux gemaakt werd.
Expressionisme
Paul Delvaux werd beïnvloed door het expressionisme van onder andere Constant Permeke en Gustave De Smet. Delvaux bezat twee werken van Gustave De Smet (1877-1943). Delvaux' 'La Dame rose' uit 1934 werd zelfs wel eens 'de De Smet van Delvaux' genoemd. Een subtiel kleurenspel met schematische vormen kenmerken zijn werken. Delvaux gaat ook die toer op in 'La dame rose' waarin - zoals de titel al doet vermoeden - roze tinten, de huid van de naakte vrouwen maar ook hun omgeving waar ze op hun klanten wachten, overheersen. Denk jij ook aan een bordeel als je het werk ziet?

(c) Tempora/dbcreation
Als we 'Le Couple' uit 1931 van Paul Delvaux vergelijken met 'De verloofden (Les Fiancés)' uit 1923 van Constant Permeke zien we hoe die eerste de stijl van die laatste nabootst door imposante figuren te schilderen. Het werk kan je als het ware zien als zijn antwoord op Permekes 'De verloofden (Les Fiancés)'. Tam draagt een wit topje en een felrode rok. Dat contrasteert scherp met zijn donker pak en zijn huid die haast bruin is. Tam legt haar arm over de schouder van Paul Delvaux wat we ook zien in het werk van Constant Permeke waardoor de band tussen die twee, lichamelijk onderstreept wordt.
Thema's
Op thematisch vlak vormen de werken van James Ensor en Félicien Rops een boeiend vergelijkingspunt, hoewel Paul Delvaux onderwerpen als het skelet en de 'twee vriendinnen' minder diabolisch vormgaf dan zijn voorgangers.
In 1930 schildert Delvaux met 'La Dispute' een ruzie tussen twee dames in het cabaret. Daarna zou hij meer kiezen voor tedere, intieme ontmoetingen tussen vrouwen, en soms zelfs de lesbische liefde oproepen zoals in 'Les Deux Amies'. Niet zo bij Félicien Rops (1833-1898). Die kiest zonder omwegen om erotiek en lust af te beelden terwijl Delvaux liever een suggestieve, ja zelfs eerder afstandelijke benadering genegen was.
In 'Les Noces é Antheit' uit 1932 stelt Delvaux zich zijn droomhuwelijk met de vrouw waarvan hij houdt voor in zijn geboortedorp tussen de officiële vertegenwoordigers van de maatschappij. Door hun expressionistische weergave stralen de personages iets karikaturaals uit. Delvaux velt geen oordeel. Dat doet Ensor (1860-1949) in 1897 onder andere in 'La Mort et les masques' wél. Hij bekritiseert er openlijk de burgermaatschappij in. Het masker staat voor hypocrisie en het skelet voor de dood.
Beiden schilderen dus skeletten en die zien ze als levende wezens. Ze voeren ze op terwijl ze bijvoorbeeld biljarten, om zo een lach op het gezicht te toveren van de kijker. Delvaux' uitdrukkingskracht is zo spontaan dat ze grenst aan het abstracte. De lichamen van de skeletten worden vluchtig geschetst, maar uit hun levendigheid blijkt de dynamiek die we zo gewend zijn van de schilder in zijn grafisch werk.
Jules Verne
Twee wetenschappers uit het werk van Jules Verne intrigeren Delvaux: de geoloog Otto Lidenbrock uit 'Reis naar het middelpunt van de aarde' (1864) en de professor natuurkundige Palmyrin Rosette uit 'Hector Servadac' (1877). Beiden zijn te zien in het schilderij 'Hommage é Jules Verne' (1971). é‰douard Riou

Dit artikel en zijn foto zijn auteursrechtelijk beschermd.
Herdistributie zonder schriftelijk akkoord is verboden.
This article and its picture are copyrighted.
No redistribution allowed.

(1833-1900) illustreerde de boeken van Jules Verne. Delvaux is zo danig onder de indruk dat ie Otto Lidenbrock volledig trouw aan de originele illustratie in zijn werken laat opduiken en zo doet versmelten met zijn eigen wereld.

Jouw wereld met die van Paul Delvaux laten versmelten? Dat kan nog tot en met 16 maart 2025 in La Boverie te Luik. Meer info: expo-pauldelvaux.com

< Bert Hertogs >

Dit artikel en zijn foto zijn auteursrechtelijk beschermd.
Herdistributie zonder schriftelijk akkoord is verboden.
This article and its picture are copyrighted.
No redistribution allowed.